

ABCDEF

Preventionscentrum Stockholm

SOCIALTJÄNSTFÖRVALTNINGEN

2004-02-25

NR 1

Handläggare: Charlotte Skawonius

Komet, föräldraskapscirklar (PMT) och Ledarskap i klassrummet, projekt för metod- och kompetensutveckling för utvecklandet av förebyggande insatser.

Ansökan till Länsstyrelsen i Stockholms län om utvecklingsmedel till förebyggande och tidiga insatser.

Lägesbeskrivning

I juli 2003 påbörjade Precens PMT-projektet¹ med hjälp av ekonomiskt bidrag från länsstyrelsen. Projektet avses pågå till och med 2005, då det finns en plan för fortsatt implementering av utvecklingsarbetet. I juni anställdes två PTP-psykologer. Sju stadsdelsförvaltningar, Spånga-Tensta, Enskede-Årsta, Älvsjö, Maria-Gamla stan, Kista, Rinkeby och Bromma deltar sedan hösten i projektet med personal, sammanlagt 28 personer. De utbildas till gruppleddare och leder föräldracirklar. Fjorton föräldragrupper startade i samband med att utbildningen började i oktober 2003. I varje grupp deltar i genomsnitt föräldrar till fem barn. Utbildningen på tre och halv dag har genomförts, föräldragrupperna och handledningen pågår. De två PTP-psykologerna har sin förankring och hemvist inom Spånga-Tensta och Enskede-Årsta stadsdelsförvaltningar, där de leder varsin föräldragrupp tillsammans med en person. Avsikten är att de där ska bidra till en långsiktig lokal förankring och uppbyggnad av programmet.

¹ För att slippa bokstavsförkortningar och i stället ha svenska benämningar kommer från och med våren 2004 programmen gå under namnet Komet - föräldraskapscirklar och Komet - ledarskap i klassrummet.

Utvidgade planer

Så här långt har projektets mål och syften uppnåtts väl. Intresset för verksamheten är stor bland stadsdelsförvaltningarna, föräldrar och andra kommuner. Planeringen för våren 2004 är mer omfattande än de ursprungliga planerna: En ny utbildning i föräldraskapscirklar genomförs med 36 nya gruppleddare från de sju stadsdelsförvaltningar som deltar sedan i höstas samt från de fem nya. För att kunna göra det utbildar vi nio handledare ur den grupp föräldracirkelsledare som utbildades under hösten. De kommer att handleda de som går utbildningen under våren. Dessutom kommer vi att utbilda skolstödsteam från tre stadsdelsförvaltningar i Komet - ledarskap i klassrummet under våren. Avsikten är att de i sin tur ska utbilda lärare i stadsdelsförvaltningars skolor. (se bilaga 1)

Bakgrund

Forskning visar att barn som är okoncentrerade, störande och bråkiga i hög utsträckning "... kommer att misslyckas inlärningsmässigt och få kamratproblem, vilket ökar sannolikheten att de ska söka sig till vänner som leder in dem i mer allvarliga former av antisociala aktiviteter, speciellt om de är bosatta i områden med generellt hög kriminalitet".² I tonåren och i vuxen ålder är dessa elever följaktligen också klart överrepresenterade vad gäller alkohol- och drogmissbruk samt psykisk ohälsa.³ Hyperaktivt beteende i barndomen, tidig impulsivitet och antisocialt beteende är de viktigaste indikatorerna för utvecklande av olika former av sociala störningar däribland alkoholproblem.⁴ Stattin et al säger att "...vetenskapligt robusta interventionssatsningar i spädbarnsåldern/tidiga barndomen är ett viktigt redskap för att förhindra alkohol/drogmissbruk i tonåren och senare i livet". De säger vidare att ett viktigt steg mot att förbättra svenska ungdomars framtidsutsikter är att uppdatera arbetsmetoder i linje med "vad vi vet fungerar".⁵

Det är angeläget att inom stadsdelsförvaltningarna utveckla metoder som kan förebygga senare missbruk och kriminalitet. Precens vill bidra till att vidareutveckla förebyggande evidensbaserade metoder och insatser som är inriktade på individer och grupper. För att kunna göra det behöver staden skaffa sig ytterligare kompetens inom förebyggande metoder som forskning har visat vara effektiva. Två sådana metoder går under beteckningen föräldrarträning/föräldraskapscirklar - Parent Management Training förkortat PMT och Ledarskap i klassrummet - Classroom management.

Forskning har visat att strukturerade föräldrarträningsprogram med inriktning på praktisk träning och övning med hemuppgifter är framgångsrika, särskilt för att arbeta med föräldrar till barn som agerar ut, som kan vara svåra att få kontakt med och som har svårigheter med koncentration och kamratrelationer. Det är sådana

² Conduct Problems Prevention Research Group, 199, s.632

³ Kazdin1998; Kupersmidt, Coie & Dodge, 1990; Ledingham, 1999; Mc Donald & Achenbach, 1999; m fl

⁴ af Klinteberg i Andréasson 2002 Sfhi

⁵ Ferrer-Wreder, Koutakis och Stattin i Andréasson, 2002 Sfhi

svårigheter som leder till att barn lätt hamnar utanför i sociala och pedagogiska sammanhang, vilket på längre sikt kan leda till ett mer befast utanförskap, missbruk och andra oönskade beteenden. Program finns också utvecklade för lärare för att underlätta deras arbete med hela klassen och med barn som har svårigheter med koncentration och relationer. Forskning visar att ju tidigare insatser kan göras desto större är möjligheterna till framgång. Dessutom visar forskningsresultat från bland annat Baltimore att en kombination av föräldraskapscirklar och ledarskap i klassrummet ger förstärkta effekter.

Ansökan avser

- Kompetensutveckling för yrkesverksamma inom stadsdelsförvaltningarna som arbetar med barn, inom föräldraskapscirklar och ledarskap i klassrummet.
- Metodutveckling inom det föräldrastödjande programmet Komet (PMT - parent management training)
- Metodutveckling inom det lärarstödjande programmet, Komet - ledarskap i klassrummet - (Classroom management).
- Införande av programmen i Stockholms stad.

Projektets mål

Projektets mål är att i nära samarbete med stadsdelsförvaltningar utveckla kompetens som kan bidra till att förebygga framtida problem hos barn och unga, som missbruk, kriminalitet och arbetslöshet.

Ett annat mål är att på längre sikt behålla och vidareutveckla den kompetens som under projekttiden har skapats i staden - inom socialtjänstförvaltningen och deltagande stadsdelsförvaltningarna - och att vidareutveckla den.

Projektet syften är

- att bidra med och införa förebyggande och tidiga arbetssätt som är verksamma
- att utveckla och sprida evidensbaserade metoder för förebyggande arbete och tidiga insatser för barn
- att skapa och bygga upp kompetens inom Stockholms stad för att utveckla metoder för förebyggande och tidiga insatser för barn genom att arbeta med barnets föräldrar
- att utbilda yrkesverksamma i Komet - föräldraskapsprogram och ge dem kompetens som gruppleddare för föräldragrupper
- att parallellt utbilda förskolelärare och lärare i Komet - Ledarskap i klassrummet, som är en likartad metod avpassad för skolan
- att utbilda yrkesverksamma och ge dem kompetens som handledare/utbildare för föräldragrupsledare och lärare i ledarskap i klassrummet

Målgrupp

Socialarbetare, förskolepersonal, och annan personal inom stadsdelsförvaltningarna som kan leda föräldraskapscirklar samt skolstödsteam och lärare i stadens skolor som kan arbeta med ledarskap i klassrummet.

Målgrupp för föräldragrupperna är i första hand föräldrar till barn mellan tre och tio år, men även barn upp till 12 år. De bästa resultaten av föräldrastödjande program har uppnåtts med barn mellan tre och åtta år. Men den egentliga målgruppen är barnen.

Samarbetspartners

Samarbete sker med de stadsdelsförvaltningar som deltar i projektet, nämligen Kista, Spånga-Tensta, Rinkeby, Maria-Gamla stan, Bromma, Älvsjö och Enskede-Årsta stadsdelsförvaltningar. Inför våren 2004 ansluter sig ytterligare fem stadsdelsförvaltningar, nämligen Farsta, Hägersten, Katarina-Sofia, Hässelby-Vällingby och Vantör.

Precens har ett nära samarbete med på FoU-enheten kring metodutvecklingen och utvärdering av programmen. Kring utvärderingen och forskningen finns dessutom ett samarbete med psykologiska institutionerna vid Uppsala och Stockholms universitet.

Metod och genomförande

Om Föräldraskapsträning (Parent Management Training, PMT)

Föräldraskapscirklar (PMT) är beteckning på flera strukturerade program som är utvecklade i USA sedan mitten av 70-talet. Programmen vänder sig till föräldrar vars barn är svåra att hantera på grund av utåtagerande beteenden, som bråk och trots. Det är den mest teoretiskt och empiriskt välgrundade metod som finns för att tidigt förebygga och minska olika typer av allvarliga beteendeproblem hos barn och ungdomar (Kazdin, 1996, 1997; Webster-Stratton, 1996; Patterson et al., 1993). De tre mest etablerade och utforskade programmen är utvecklade av Webster-Stratton, Patterson respektive Forehand/McMahon. Det sistnämnda programmet kommer inte att beröras här eftersom det kräver för mycket resurser. Inom barnpsykiatri i Sverige omtalas Barkley ofta i samband med föräldraskapscirklar. Han har gjort en vidareutveckling av Pattersons program särskilt tillämpat för barn med ADHD/DAMP.

Ledarskap i klassrummet

Classroom management är ett begrepp som översatt till svenska brukar bli "ledarskap i klassrummet". Konkret handlar det om en samling strategier och förhållningssätt som lärare kan använda för att upprätta goda relationer i klassrummet, hålla ordning och skapa en bra inlärningsmiljö. Goda skolresultat är en stark prediktor för en positiv social anpassning. När olika strategier sätts samman i ett paket brukar det kallas för metod eller program. Det finns flera amerikanska program, Webster-Stratton har utvecklat ett. Programmen kan vara mer eller mindre strukturerade. Ibland är det bara en bok med en samling strategier som läraren kan tillämpa efter eget huvud. Ibland är det genomtänkta planer där lärare får utbildning, handledning och följer vissa steg i genomförandet av programmet. I Sverige har forskningen om Ledarskap i klassrummet varit eftersatt de senaste trettio åren. Tänkesättet lyser även med sin frånvaro på lärarutbildningen.

Det enda svenska program som finns heter Komet (KOMmunikations METtod) och är framtaget av Marin Forster, FoU-enheten inom socialtjänstförvaltningen i Stockholm. Det är baserat på utländska förlagor men anpassat till svenska förhållanden. I Komet träffas lärare i grupper om fyra för att få utbildning och handledning. Träffarna är utspridda över en termin och omfattar 9 x 3 timmar. Lärarna arbetar först med enskilda elever som ofta bråkar eller stör i klassrummet. Därefter får läraren pröva strategier för hela klassen som bland annat handlar om samarbete och konfliktlösning. Till en av träffarna bjuds föräldrar till de enskilda barnen in för att samarbeta runt metoderna.

Hittills har Komet utvärderats i tre små randomiserade studier (totalt omfattande ca 50 klasser med lika många särskilt utvalda elever med problem). De har visat på positiva resultat, men vi väntar fortfarande på en stor studie omfattande cirka 170 klasser. Resultat från den studien kommer att redovisas under våren 2004.

Plan för arbetet

Avsikten med projektet är att skapa nya förebyggande arbetsformer och att under 2004 och 2005 befästa och utveckla arbetsformerna och den nya kompetensen i staden samt att göra arbetsmetoden tillgänglig för samtliga stadsdelsförvaltningar. Inför våren 2004 har Farsta, Hägersten, Katarina-Sofia, Hässelby-Vällingby och Vantörs stadsdelsförvaltningar anslutit sig till projektet. Alla stadsdelsförvaltningar som är intresserade ska 2005 ha fått utbildning och kunnat starta Komet *föräldraskapscirklar*. En större del av stadsdelsförvaltningarna ska ha fått möjlighet att i någon eller några skolor arbeta med Komet *ledarskap i klassrummet*. Vi tror att programmet är attraktivt för lärare därför att det inriktar sig på att förstärka lärarens kompetens som lärare och ledare i klassrummet. Det kräver inte att läraren ska lära ut något ytterligare eller uppfylla någon ytterligare roll (kurator eller socialarbetare t ex).

Till våren 2004 planeras

Utbildning av handledare

Bland de 28 personer som i år utbildas till föräldragrupsledare i Komet kommer nio personer under 2004 vidareutbildas till handledare och utbildare. De nya handledarna kommer att handleda den nya omgången föräldragrupsledare. Därför behöver en speciell handledarutbildning genomföras. I den ingår en utbildning i kognitiv beteendeterapi (KBT) för att ytterligare förstärka kompetensen och grunden för Komet.

Utbildning av nya gruppledare

En ny utbildning genomförs under tre och en halv dagar med 36 nya ledare för föräldragrupper från fem av de tidigare deltagande SDF och fem nya. Dessa får i sin tur handledning för sina grupper av de nyutbildade handledarna.

Handledning av gruppleddare, handledare och skolstödsteam

PTP-psykologerna kommer att fortsätta handleda dem som under hösten har utbildats till gruppleddare. De kommer också att handleda den grupp som vidareutbildar sig till handledare för föräldragrupsledare. Dessutom kommer de att handleda skolstödsteamerna som utbildas i ledarskap i klassrummet.

Ledarskap i klassrummet

I projektplanen ingår att Komet - Ledarskap i klassrummet (Classroom management) ska utvecklas, under våren i tre stadsdelsförvaltningar, därefter i flera. Även för Ledarskap i klassrummet kommer en speciell utbildning att genomföras. Målgrupp för denna är i första hand personal i de resursteam eller stödenheter som finns inom ramen för skolan på vissa stadsdelsförvaltningar. De i sin tur ska utbilda och handleda lärare i metoden.

Till hösten 2004 planeras

De Komet-aktiviteter som satt igång under hösten 2003 och våren 2004 fortsätter.

Under 2005

Samtliga påbörjade satsningar fortsätter.

Bevarande och utveckling av kompetensen

Avsikten är att den initiala satsningen i projektet kommer att avslutas i slutet av 2005. Då kommer en stor satsning att ha genomförts, som det är viktigt att ta till vara och vidareutveckla. I projektet har handledare inom stadsdelsförvaltningarna utbildats, det är tänkt att främst de ska ha till uppgift att bevara kompetensen och vidarebefordra den till sina kollegor. Men de kommer att behöva stöd för det. Man får förutsätta att en personalomsättning kommer att ske och att alla som har utbildats inte kommer att finnas kvar i sina funktioner. Det kommer troligen att bli aktuellt med nya gruppleddar- och handledarutbildningar.

Planen är att regelbundet, ungefär fyra gånger per år, genomföra handledningsgrupper samt föreläsningar och seminarier för att tillföra dem som har utbildats nya kunskaper och utveckla arbetssättet. Resultaten från utvärderingar av de olika delarna i projektet kommer att finnas och de ska återföras till verksamheten för att bidra till fortsatt utveckling av projektet. Det bör också ske i föreläsnings- och seminarieform.

För att behålla den kompetens som PTP-psykologerna har efter projektets slut (de kommer till hösten 2004 vara legitimerade psykologer) behöver de anställas inom staden. Deras uppgift ska framförallt vara att utveckla programmen, genomföra nya utbildningar och vidareutbildningar samt att handleda de lokala handledarna och gruppleddarna, stödteam i skolan och lärare. De ska också återföra resultaten från utvärderingarna och vid behov initiera nya utvärderingar.

Kostnader

Vid sin start beräknades projektet det första året (1.7.2003-1.7.2004) kosta

2 215 000 kronor. Det finansieras med bidrag från länsstyrelsen med 1 000 000 kronor, återstående 1 215 000 bekostas av socialtjänstförvaltningen och de deltagande stadsdelsförvaltningarna.

På grund av det stora intresset från stadsdelsförvaltningarna är projektet, som det presenteras här, mer ambitiöst än det ursprungligen var. De kostnader som tillkommer och inte täcks av Länsstyrelsens bidrag avser: genomförande av Komet-ledarskap i klassrummet, översättning av föräldramaterialet till andra språk (somaliska, persiska och arabiska), produktion av nya videofilmer som del av föräldramaterialet. Att göra översättningar av materialet och videofilmer är ett sätt att göra materialet tillgängligt för flera grupper som är viktiga att nå. Dessutom behövs administrativ hjälp i form av en utbildningsassistent. Under hösten 2003 visade det sig att omfattningen av de administrativa uppgifterna samt arbetet med utvecklandet av manualen till föräldragrupperna hade underskattats. De administrativa uppgifterna består bland annat av att ta emot anmälningar till föräldragrupper och utbildningen, att förmedla information och distribuera studiematerial, ordna utbildningslokaler mm samt att uppdatera hemsidan (<http://www.pmt-projektet.se/>). Det har varit nödvändigt att anställa en utbildningsassistent för att klara dessa uppgifter och göra det möjligt för PTP-psykologerna att ägna sig åt utbildning, handledning och utveckling av manualen. Utvecklandet av manualen kommer att fortsätta under våren utifrån de erfarenheter som görs och har gjorts i föräldragrupperna.

I sin nuvarande form är kostnaden för år två beräknad till 5 040 000 kronor. Precens har även sökt ett bidrag från stadens kompetensfond för hela projektiden. Ansökan är ännu inte behandlad och vi vet inte om och i så fall i vilken omfattning Kompetensfonden avser att bidra. Kompetensfonden kommer vid sin eventuella bidragsgivning ta hänsyn till bidraget från länsstyrelsen.

Socialtjänstförvaltningen ansöker om bidrag till utbildnings- och handledningsinsatserna, till utveckling av manualer och videofilmer samt till översättningskostnaderna motsvarande en summa på 1 530 000. Precens och stadsdelsförvaltningarna finansierar tillsammans projektet med 3 510 000.

Dag Helin
Direktör

Bilagor

1. Översikt av utvecklingsinsatser och förväntade resultat
2. Projektplan för utvärdering
3. Utvärderingar av föräldraträning
4. Länsstyrelsens blanketter avseende redovisning, sammanfattning och budget